

Nyt og noter

En senior-medarbejder går af

Ved Vagn Skovgaard-Petersen

I februar 1988 begyndte **Tage Kampmann** et nyt afsnit i tilværelsen. Bagved lå arbejdet som rektor først for Hellerup Seminarium, derefter for N. Zahles Seminarium og 15 år som undervisningsinspektør i Undervisningsministeriet i alle sager vedrørende læreruddannelsen til folkeskolen. Foran lå en virksomhed som frivillig medarbejder ved det daværende Institut for Dansk Skolehistorie på Danmarks Lærerhøjskole.

Denne virksomhed, der varede til 1997, satte spor. TK har gavmildt øst af sin viden, erfaring og hukommelse i konkret og praktisk hjælp til kolleger, studerende – lejlighedsvis også til journalister og andre, som søgte oplysninger, inkl. ministerielle embedsmænd. Den har tillige sat spor i et forfatterskab. Årbogens redaktion har bedt TK give en oversigt over de skriftlige produkter på det skolehistoriske område fra den tredje alder. Den følger nedenfor:

Publikationer og virksomhed i øvrigt på DLH 1988-1996

Udgivne bøger

1. »Kun spiren frisk og grøn – læreruddannelsens historie 1945-91.« 1991.
2. »Skolegang i Hellerup 1924-36 – i skolehistorisk perspektiv og cykelvikar i Gentofte«. 1992.
3. »Inden for murene – i Undervisningsministeriet«. 1993.
4. »Skolens symboler«. 1994
5. »Et jævnt og muntert liv – seminarielivet i 1950'erne«. 1995.
6. »Fra enegang til fodslag. Forstandere/rektorer ved lærerseminarierne 1947-93«. 1995.
7. »Min mors familie«. 1996.
8. »– og jeg blev spejder«. 1997.

Nr. 1, 2, 3 og 5 er udgivet på Odense Universitetsforlag, nr. 4 på Gad og Grafisk forlag, nr. 6 af Lærerseminariernes Rektorforsamling, nr. 7 på eget forlag og nr. 8 af KFUM-Spejderne i Danmark.

Artikler i tidsskrifter o.l.

Tønder Statsseminarium 1788-1988. Træk af læreruddannelsen i 40 år.

Direktoratet for Gymnasieskolerne og HF, 1963-88. Gymnasiedirektoratet – set udefra.

»Et folk kom i skole«. 1989. Lærerliv før og nu.

»Enhedsskolen«. 1989. Enhedslæreren i en human skole.

»Narratio«. 1989. (Foreningen af historielærere ved seminarierne). Faget historie i læreruddannelsen ca. 1900-1969.

»Matematik«. 1989. Regning og matematik i læreruddannelsen i de sidste 100 år.

Uddannelse. 1989/6. Seminarieplanlægning.

Uddannelse. 1990/9. Er lærerne professionelle?

»Læreruddannelse i 200 år«. 1991. Læreruddannelseshistorie i brudstykker.

»Skole, dannelse, samfund«. Festskrift til Vagn Skovgaard-Petersen. 1991. Seminariets betydning for lokalsamfundet.

Uddannelse. 1991/12. Ministre og seminarier – et navregister fortæller.

»Narratio«. 1991. Lærerseminarierne og universitetscentrene.

»Kalejdoskop«. Årsskrift for Københavns Dag- og Aftenseminarium. 1992. Den nye læreruddannelse i dansk og europæisk perspektiv.

Nørre Nisum Seminariums årbog. 1992. Festforelæsning ved 100 års jubilæet.

Handicap og Samfund. 1993/1. Om speciallæreruddannelsen (på seminarierne).

Grønlands Seminarium 1845-1995. Grønlands læreruddannelse i dansk perspektiv fra 1925 til omkring 1990.

»Folkeskolen« 1995/16-17. Lærer under besættelsen.

Uddannelseshistorie. 1995. Faglærereksamen.

Uddannelseshistorie. 1996. Borgerskoleeksamen.

Øvrig virksomhed

Fast medarbejder ved Årbog fra Skolehistorisk Selskab: »Uddannelseshistorie«. 1988-96.

Medlem af projektgruppen vedrørende »Mottoer og logoer i skolen« – væsentligst sammen med Peder Skyum-Nielsen og Vagn Skovgaard-Petersen.

Fast medarbejder ved »Kredsbladet« for DLFs kreds 35 og 36. 1990-96. Har i bladet skrevet ca. 50 »klummer« om skolepolitiske, aktuelle sager.

Artikler til Danmarks Nationalleksikon.

Januar 1997

Et eksempel: uddrag af svar til en pæd.studerende

Den studerende henvendte sig i forbindelse med en opgave, hun arbejdede på: »Hvordan undgår vi uegnede lærere – historisk og aktuelt?« Som hjælp til det historiske svarede Kampmann bl.a.:

»Første gang – så vidt jeg er orienteret – man tager fat på »egnetheden for lærergerningen« er i seminariekommissionen, som forberedte 1954-loven fra 1947 til 1951 med betænkning fra 1951. – Man kan stille det spørgsmål, hvorfor dette spørgsmål ikke er rejst før. Jeg tror, at forklaringen er den enkelte, at de »gamle« seminariefolk regnede med, at den blanding af højskole og professionel uddannelse, som seminarierne repræsenterede og præsterede indtil 2.verdenskrig, implicit sigtede mod egnetheden. Det var i høj grad (et forsøg på) formning af de unge med sigte på opgaven i skolen, og dermed fandt man, at egnetheden mere eller mindre indfandt sig af sig selv.

I øvrigt holdt man også indtil 54-loven trådte i kraft (dvs. til 1958 for de sidste efter gammel ordning) eksamen i praktik. Den heri opnåede karakter betragtedes af de ansættende myndigheder som udtryk for egnetheden. – Karaktererne ved praktikeksamen lå i mange år i det snævre interval mellem g+ og mg+ (efter Ørstedes skala med ug, mg, g, tg osv.) med meget få af den sidste slags karakterer. Flertallet fik mg eller mg?, og eksaminander med g+ frasortederes som delvis uegnede i de kommuner, der havde ansøgere nok. Og i 1930'erne med stor lærerarbejdsløshed fik folk med g+ i praktik kun med store vanskeligheder embede. – Så seminarierne havde god samvittighed over for sagen!

I kommissionen fra 1947 sad en række skolefolk og politikere (blandt de sidste Bomholt og Jørgen Jørgensen, Lejre), som havde et meget positivt og optimistisk syn på opdragelsen af de unge til lærergerningen. I denne kommission opstod tanken om at erstatte praktikeksamen med en udtalelse om dimittendens egnethed for lærergerningen. Udtalelsen skulle udformes dels på grundlag af den daglige praktikundervisning, dels på baggrund af det faglige arbejde i øvrigt. – Dette vender jeg tilbage til senere.

Inspirationen kom nok mest fra Sverige, hvor man i de første efterkrigsår eksperimenterede med egnethedsbegrebet på svenske seminarier. Også amerikanerne havde (selvfølgelig) visse erfaringer på området. Men her i landet betød påvirkningen fra Sverige mere end noget andet. Dette land var i de første år efter krigen førende i Norden på det pædagogiske område. Egentlig videnskabelig baggrund var der ikke for brugen af begrebet, men ledende -positivistiske - psykologer introducerede sågar prøver i egnethed hinsidan. Enkelte danske seminariefolk tog tanken op på for-søgsbasis rent lokalt og søgte med held at påvirke kommissionen til at tro på sagen.

Den første direktør for Danmarks Pædagogiske Institut, som blev etableret ved lovgivning i 1954, fortalte mig flere gange, at der på nordisk initiativ var sat et forskningsprojekt i gang om læreregnethed eller måske snarere u-egnethed. – Denne direktør, Erik Thomsen hed han, troede ikke meget på sagen, og det viste sig senere, at det eneste brugbare resultat var, at man fandt frem til, hvem der var totalt uegnede. Disse var de ekstremt psykisk afvigende. Dette havde man ikke behovet psykologisk forskning til, sagde han. Vi andre var enige – det var ikke epokegørende. (Der findes vist nok en artikel i Dansk Pædagogisk Tidsskrift om sagen fra ca.1956).

Vi fik så 54-loven med bortfald af praktikeksamen og indførelse af egnethedsvurderingen. Man ventede – selvfølgelig – ikke på forskningsresultater. Allerede ved optagelsen skulle forstanderen (fra 1959 rektor) ved en samtale med ansøgeren danne sig et skøn over ansøgerens egnethed. Denne samtale gennemførte alle vi efterhånden 29 ledere i de følgende 13 år (fra 1955 til 1968). Det kunne ses, at alle gjorde det, for flertallet af rektorerne skrev på selve ansøgningsskemaet, hvad de mente om delinkventen, og når en ansøgning flyttede fra et seminarium til et andet, fulgte påskriften med automatisk. Nogle af os blev dog så kloge, at vi skrev med blyant og kunne viske ud, og andre gik over til løse sedler. Men personligt har jeg i de år modtaget adskillige blanketter, hvor jeg så kollegaens vurdering prentet.

At vi turde var ufatteligt, og efterhånden blev vi da også klogere. Men der var i alle disse år en betydelig adgangsbegrænsning – i hvert fald i de store byer – og derfor var sortering nødvendig allerede ved optagelsen. Og ansvaret for denne havde rektor, men nogle steder gjorde han dette i samarbejde med et lærerudvalg. Det sidste ord var dog hans, ligesom noterne på ansøgningen også var hans.

I løbet af uddannelsen fulgte herefter i henhold til bkg. af 5/4-55 om uddannelsen og cirk. af 6/6-56 om lærerråd to på hinanden følgende vurderinger af egnetheden. Første gang var ved slutningen af 2.klasse på den 4-årige udd. (ved slutningen af 1.kl. på den 3-årige udd. for studenter). Her skulle med bkg.s ord »de absolut uskikkede for lærergerningen udskilles«.

Denne procedure foregik ved et lærerrådsmøde, hvor først lærerne, som underviste de pågældende skulle votere, og hvis der her var flertal for udskillelse af en elev, skulle endvidere et flertal af lærerrådet vedtage det samme, for at sagen kunne ef-

fektueres. Jeg har mange erindringer om denne proces. Den var simpelt hen utålelig. For det første spillede mange andre ting end egentlig egnethed ind. Hvis elever fx forsømte meget, påkaldte de sig vrede og forargelse hos nogle lærere, også når de var egnede. Andre kunne måske ikke lide en eller anden, og så kunne dette være motivet for at sige ikke egnet.

Hertil kom, at seminarierne var meget forskellige mht. »flinkhed«. Nogle seminarier udskilte aldrig nogen, andre tog sagen mere håndfast. Og en udskilt gik ofte hen til et andet seminarium og blev optaget dér til fortsættelse. Det var ikke forbudt. Engang foreslog jeg ministeriet at foretage en undersøgelse over hele dette billede. Det skete aldrig.

Anden hurdle fandt så sted ved dimissionen, hvor vi på samme måde – altså i to tempi – skulle afgøre om hver enkelt var bestået. Og samme skuespil opførtes engang til. Men de allerfleste bestod altid, lige meget om hovedudtalelsen mundede ud i betegnelsen »ret egnet«, og inden denne konklusion var der i visse tilfælde taget et hav af forbehold.

På nogle seminarier var der mange med »ret egnet«, på andre fandtes de næsten aldrig. (Der var tre takster: ret egnet, velegnet og særdeles velegnet, og hvis endelig ikke egnet opnåedes, var en elev dumpet og fik intet bevis det år). Ved vurderingen »sammenlagde« man standpunktet i en række fag udtrykt ved karakterer, standpunktet i andre fag udtrykt i udtalelser og endelig øvelsesskolernes udtalelser om den pågældende. Sådant en sum af inkommensurable størrelser plus almindelige indtryk hos lærerne var svært at håndtere. Og som rektor sad man for bordenden og skulle konkludere. Det er vist indlysende, at det store flertal måtte slippe gennem nåleøjet. Og i mange tilfælde havde man også mest lyst til at slippe af med de mindre egnede. Man var trætte af problemboerne.

Trætheden ved dette arrangement kom snart til udtryk i det læreruddannelsesudvalg, som sad fra 1960 til 1965, og som afgav betænkning nr.390, 1965, og som førte til 1966-loven (8/6-66).

Jeg var selv medlem her og var måske en af bannerførerne for afskaffelse af alt om udtalelser og vurdering af egnethed, og det har jeg ikke fortrudt. – I udvalget var det flertallets synspunkt, at det måtte være de ansættende myndigheders opgave at se på egnetheden. En lærer i folkeskolen har 2 års prøvetid. Det er lang tid nok til at konstatere, om de dur. Men erfaringen har vist, at meget få kommuner tør eller vil tage konsekvensen af denne prøvetids mulighed. Derfor har myndighederne ofte sig selv at takke for, at de sidder med de dårlige lærere.

66-loven, som trådte i kraft i 1969, og som hviler på betænkning nr.527, 1969 om læreruddannelsen efter 66-loven og bkg. af 19/6-69 om udd. af lærere til folkeskolen, har intet om egnethed eksplicit udtrykt. Der indførtes karakter i praktik (afskaffet igen i 1975 og erstattet med godkendt/ikke godkendt, hvor godkendt var beståbe-

tingelse) givet af den sidst anvendte øvelsesskole, og hvor 6 var bestågrænse. Når karakterer blev afskaffet i dette fag, skyldtes det primært, at der var voldsom inflation i skalaen., og mindre end 1 pro mille fik under 6.

Første morale: folkeskolens lærere er meget ængstelige for at bortdømme de lærer-studerende og tænker for kollegialt på kort sigt og for lidt kollegialt på længere sigt. De er måske lidt bange for de unge og er heller ikke uddannet til at vurdere dem (hvordan man så bliver det?).

Anden morale: seminariernes lærere har rent faktisk intet regulært grundlag for at bedømme egnetheden. De vil altid komme til at sammenblande det faglige standpunkt med helhedsindtrykket af den studerende. Og når der ikke er mødepligt, har de i flere tilfælde slet intet grundlag for at vurdere.

I øvrigt ser man ved gymnasieskolens pædagogikum, at det er overordentlig vanskeligt for de vejledende lærere, som også konciperer den sammenfattende udtalelse og afgør, om kandidaten er bestået, at holde evt. faglig svaghed uden for billedet. Man kan heller ikke se bort fra, at manglende faglig kompetence i sig selv er en form for uegnethed.

Endnu et problemkompleks skal tages frem til belysning af dette egnethedsbegreb. Det længste man kan komme – hvis man havde et objektivi mål for læreregnethed – ville være at stille en *diagnose*. Man kunne beskrive dimittendens standpunkt i praktik ved uddannelsens afslutning – altså rent diagnostisk udtale sig om »kvaliteten« af egnetheden på dimissionstidspunktet.

Men man ville ikke være i stand til at stille en *prognose*. Og en sådan er egentlig væsentligere end diagnosen. Hvordan vil læreren blive i fremtiden ? Dette spørgsmål ville de ansættende myndigheder være interesseret i. – At man ikke kan prognosticere, er klart. Der vil for læreren være så mange faktorer, der er bestemmende for, om denne lykkes som lærer på længere sigt. Her skal fx nævnes ægteskabelige og økonomiske forhold, egne børn, omgivelserne i øvrigt, kollegers støtte eller mangel derpå, skolelederens takling af problemerne osv.osv.

Det var ret karakteristisk, da vi i 50erne og 60erne havde disse udtalelser, at mange af seminarierne udtalte sig om de muligheder, dimittenden ville udvikle efter seminarietiden. På den måde skubbede man ligesom de eksisterende problemer fra sig. Men her vovede man sig ud på den tyndeste is, som tænkes kunne. En typisk formulering var: »Under de rigtige forhold vil han sandsynligvis udvikle sig til en god lærer.« – Her var ikke meget håb, og det var den rene profeti.

Hvis jeg så vender mig til svarene på dine 3 spørgsmål i dit brev – efter denne lange redegørelse – må de blive korte.

1. Kun meget få mindre egnede eller helt uegnede blev tidligere – altså indtil 1972 – hindret i at blive lærere jfr. ovenstående.
2. Al erfaring og diverse udenlandske undersøgelser vedr. emnet viser, at »self-selection« er eneste mulighed. En konference i OECD omkring midten af 70'erne, som drejede sig om lærerrollen, konkluderede, at den studerendes eget fravalg på grundlag af selvsvurdering, var eneste mulighed.

Men her kommer vi til et særligt problem, siger min erfaring mig. I perioden fra 1955 til 1970 havde jeg talrige samtaler med seminarieelever, som var mindre egnede eller helt uegnede. Det var rent ud sagt meget svært at forklare disse og få dem til at indse, at de skulle træffe et andet erhvervsvalg.

Situationen minder mig om, at vi ved lærereksamen skulle begrunde karakteren. De, der fik 03 eller 00 forstod aldrig karakteren, fordi de ikke forstod faget. Det samme er tilfældet med de uegnede. En drøm brister, eller de tør ikke over for sig selv eller deres omgivelser indrømme, at de ikke dur.

Det var faktisk nemmere at få de egnede, men selvkritiske overbeviste om, at de duede. Her handlede det om at indgive den lidt sagtmodige, men selverkendende noget selvtilid. Det var en konstruktiv opgave, mens den anden – at dømme én væk – var destruktiv og opfattedes sådan af eleven.

2 og 3. Mit konkluderende svar på begge disse spørgsmål må (med en vis tøven) blive, at kun ved at stille s t o r e krav til de studerende såvel fagligt som praktisk/pædagogisk kan vi få frasortet de ikke-egnede.

Seminariemiljøet er alt for skoleagtigt, for omsorgsgivende, for »pussenusset« til voksne mennesker. De studerende opnår ikke respekt for læreruddannelsen eller for lærerarbejdet ved en uddannelse i et sådant miljø, og de får dermed ikke respekt for sig selv og fortsætter ukritisk over for egne muligheder og eventuelt potentiale med arbejdet i skolen.

At seminariemiljøet er blevet sådan, har sammenhæng med nedgangstiderne i 80'erne. Der var meget få ansøgere, og det gjaldt eksistensen for seminarierne. Derfor holdt man på »kunderne« for enhver pris. Nu er dette afløst af opgang, men til gengæld har man fået taxameterprincippet med betaling pr. dimitteret. Dette fremmer heller ikke lysten til at stille krav.

En egentlig, selvstændig personlighedsdannelse i luften frit svævende er ikke mulig. Man kan fx ikke undervise i at føle ansvar eller i at kunne lide børn osv. Kun i forbindelse med fordringer – eller kaldet det bare krav – er det muligt at kalde de største og bedste iboende kræfter frem i de studerende. Det gør man ikke ved terapi eller ved at tale eller læse om det.

Og her mener jeg altså både faglige krav og krav i praktik. Når det kommer til stykket, er det måske det sidste sted, der svigter mest. Øvelsesskolerne er for flinke i konfrontationen med de unge. Man tør ikke sige, hvad man mener om dem, når de er til stede. Bag deres ryg går det udmærket, men det får vi ikke bedre lærere ved.

Også her har jeg talrige erindringer fra tiden med udtalelserne, hvor jeg altid ved afslutningen af uddannelsen holdt møde med lærerne på den faste øvelsesskole. Der var en kolossal forskel på sproget ved møderne og så i de udtalelser, som forelå. »Man« kunne ikke lide at nedfælde det negative, og mange vejledere havde den forestilling, at det var anbefalinger, man skulle skrive, og i sådanne måtte der intet negativt siges. Med den indstilling, er det indlysende, at skolen ikke bliver bedre.

Det blev til en helt lille afhandling om sagen. Problemet er svært. Jeg tror på, at kun ved at forlange noget af mennesket, yder dette sit bedste. Kort og godt ser det for mig sådan ud.

Mange venlige hilsner og fortsat til tjeneste
Tage Kampmann«

Ved Vagn Skovgaard-Petersen

holdt sit årsmøde 1996 på Jaruplund Højskole og Duborgskolen i Flensborg den 1.-2. november – med indkvartering på Jaruplund. For tilrettelæggelsen af programmet stod **Elif Frank**. De 40-50 deltagere oplevede grænselandet bl.a. gennem en lødige og sangglad aften, hvor provst **Christian Karstoft** og skolekonsulent **Kirsten la Cour** diskuterede planerne om et kirke- og skolemuseum i Sydslesvig. Forstander **Dieter Küssner** holdt et livligt og kyndigt foredrag om »Rødding – Aagaard – Jaruplund«, og deltagerne aflagde besøg på Jaruplund danske skole, forevist af skolens leder **Brenda Rudebech**.

Vi fik set Duborgskolen under ledelse af rektor **Erik Jensen** – og i festsalen holdt lektor **Anni Hattesen** et foredrag, som byggede på egne studier og ny viden: »Danske børnehaver og skoler i Sydslesvig: sprog og identitet« (trykt i årbogen 1996). På generalforsamlingen blev lektor **Søren Ehlers** indvalgt i bestyrelsen i stedet for museumsformidler **Ove H. Nielsen**, der havde ønsket at udtræde.

Styrelsen har i årets løb arbejdet med forskellige udgivelser, der snart ser dagens lys, og har deltaget i Dansk Skolemuseums virksomhed. I september 1997 er Selskabet medarrangør af et seminar om digteren, oversætteren og skolemanden Christian Wilster.

Generalforsamlingen 1996 vedtog nye love for Selskabet:

Love for Selskabet for Dansk Skolehistorie

vedtaget på Selskabets generalforsamling på Duborg Skolen den 2. nov. 1996. Til aflysning af de love, der har haft gyldighed siden Selskabets stiftelse den 27. november 1966.

§1.

Selskabets navn er Selskabet for Dansk Skolehistorie.

§2.

Selskabets formål er at udbrede kendskab til og interesse for dansk skolehistorie samt at virke for forskning inden for dette område og for indsamling og bevaring af skolehistorisk materiale.

§3.

Selskabet udsender et årsskrift og kan udsende andre skolehistoriske publikationer og afholde møder, foredrag og ekskursioner m.m.

§4.

Som medlemmer kan optages enkeltpersoner samt foreninger, institutioner o.l. Selskabets regnskabsår går fra 1. januar til 31. december. Udmeldelse kan ske inden 1. september med virkning fra den følgende 1. januar.

§5.

Selskabet ledes af en styrelse på 9 medlemmer, der vælges af generalforsamlingen. Styrelsen konstituerer sig selv med formand, næstformand, sekretær og kasserer. Styrelsesmedlemmerne er på valg hvert 2. år; fire medlemmer afgår i år med ulige årstal, fem i år med lige årstal.

§6.

Styrelsen kan af sin midte nedsætte et forretningsudvalg og kan til forskellige formål nedsætte udvalg også med medlemmer uden for styrelsen.

§7.

Kontingentet fastsættes af generalforsamlingen. For det modtager medlemmerne Selskabets årsskrift. Har et medlem ikke i løbet af forretningsåret betalt sit kontingent, kan han slettes som medlem.

§8.

Selskabets ordinære generalforsamling afholdes hvert år i efteråret. Ekstraordinær generalforsamling afholdes efter styrelsens bestemmelse, eller når mindst 15 medlemmer skriftligt begærer det.

Generalforsamlingen indkaldes med mindst tre ugers varsel. Forslag til dagsorden for den ordinære generalforsamling må senest 10 dage før denne være indsendt til formanden. På en ekstraordinær generalforsamling kan kun behandles de forslag, der er årsag til generalforsamlingens indvarsling. Generalforsamlingen er uanset det mødte antal medlemmer beslutningsdygtig.

På den ordinære generalforsamling aflægger styrelsen beretning om Selskabets virksomhed i det forløbne år og fremlægger det reviderede regnskab til godkendelse. Desuden foretages valg af styrelsesmedlemmer, 1 revisor og 1 revisorsuppleant.

§9.

Lovændringer og beslutning om Selskabets opløsning kan kun ske med mindst 2/3 af de afgivne stemmer. Forslag om lovændringer skal tilsendes medlemmerne senest 14 dage før generalforsamlingen.

§10.

I tilfælde af Selskabets opløsning tilfalder dets aktiver Dansk Skolemuseum.